

URBANISTYKA

Dorota Wantuch-Matla

Dr inż. arch.
Architektura & Biznes

HYBRYDYZACJA WPÓŁCZESNYCH PRZESTRZENI PUBLICZNYCH

THE HYBRIDIZATION OF MODERN PUBLIC SPACES

STRESZCZENIE

Tematyka niniejszego artykułu dotyczy badań nad specyfiką przeobrażeń współczesnej przestrzeni publicznej miast cywilizacji zachodniej oraz zagadnieniem jej wielopostaciowości. W opisie złożonych przemian przestrzeni miejskich Autorka sięga do zapożyczonych z pola nauk przyrodniczych pojęć „hybrydy” i „hybrydyzacji” szeroko wyjaśniając przy tym zasadność ich wykorzystania we wspomnianym obszarze badawczym.

Słowa kluczowe: Przeobrażenia przestrzeni publicznej, przestrzeń miejska, hybrydyzacja, hybryda, urbanistyka

ABSTRACT

The subject of this paper is the study of the specificity of the transformation of the urban public spaces of the Western world and the problem of the multiform nature of this phenomenon. The Author uses such concepts as that of the "hybrid" and of "hybridization" borrowed from the field of natural sciences and explains the reasons for their introduction within this specific scope of research in a broad manner.

Keywords: transformation of urban public spaces, urban space, hybridization, hybrid, urban design

1. WSTĘP¹

Przestrzeń publiczna miast cywilizacji zachodniej podlega dynamicznym i wielopłaszczyznowym przemianom, których konsekwencją jest niespotykana dotąd wielość jej odmian oraz nowych konfiguracji znaczeniowych, funkcjonalnych i przestrzennych. Wobec sprzecznych prognoz z jednej strony wieszczących kryzys przestrzeni miejskich, a z drugiej strony głoszących ich odrodzenie, trudno jednoznacznie odpowiedzieć jaka będzie ich przyszłość. Pewne jest natomiast to, że w czasach niebywale szybkiego dziś rozwoju cywilizacyjnego, w tym technologicznego, a także przemian kulturowych i obyczajowych – wszystkie te przeobrażenia w oczywisty sposób wpłyną na przekształcenia środowiska miejskiego, we wszystkich jego materialnych i niematerialnych wymiarach istnienia i funkcjonowania. W tym kontekście, zapożyczone z pola nauk przyrodniczych pojęcie „hybrydyzacji” wydaje się być jednym bardziej trafnych pojęć najszerzej ujmujących wielopostaciowość wspomnianych zmian.

„Jeśli ma objawić się jakakolwiek Nowa Urbanistyka, nie będzie ona bazować na wyobrażeniach o porządku i onnipotencji. Będzie inscenizacją niepewności. Nie będzie więcej odnosić się do aranżacji mniej lub bardziej permanentnych obiektów na mapie miasta, lecz polegać na irygacji przestrzeni potencjałem. Nie będzie dążyć do trwałych konfiguracji, lecz inicjować procesy wymykające się definicjom. Nie będzie narzucaniem granic, lecz poszerzaniem pojęć, odparciem ograniczeń. Nie będzie polegać

na oddzielaniu i separacji odrębnych całości, lecz na odkrywaniu nienazwanych hybryd. Nie będzie jej obsesją miasto jako takie, ale manipulacja jego infrastrukturą celem niekończącej się intensyfikacji i dyferencjacji, poszukiwanie skrótów i możliwości redystrybucji, odkrywanie na nowo przestrzeni psychologicznej.”²

Myśl zawarta w powyższym cytacie, jest fragmentem kontrowersyjnego manifestu znanego holenderskiego architekta Rema Koolhaasa. Można ją rozumieć na wiele sposobów i na tym wydaje się polegać także istota przekazu całości wspomnianego tekstu. Jednak przede wszystkim, w przytoczonym cytacie istotna wydaje się silna akcentacja zagadnienia złożoności, wielowarstwowości i pluralizmu przestrzeni miejskiej, w szerokim ujęciu, podlegającej współcześnie zmianom o niespotykanym dotąd charakterze i dynamice. Można również domniemywać, że propozycją Koolhaasa wobec konfrontacji z upłynioną i chaotyczną współczesnością, nie jest bynajmniej bierność jej poddawanie, lecz wsparcie procesu twórczej adaptacji przestrzeni miejskiej do nowych, zmiennych warunków cywilizacyjnych. Wizja Koolhaasa jest niemalże futurystyczna, w tym także nieco poetyzująca.

Nie mniej jednak, jego dość krańcowe podejście do zagadnienia, odrzucające wszelkie całościowe strategie przestrzenno-kompozycyjne mogłoby oznaczać pogrążenie miast w wielkim chaosie. Niezależnie od tego, jak zinterpretuje się jego prognozę, w swoim krótkim tekście Koolhaas zwraca także

¹ Artykuł opracowano w oparciu o fragmenty rozprawy doktorskiej pt. *Przeobrażenia i wielopostaciowość współczesnych przestrzeni publicznych*, Politechnika Krakowska, Wydział Architektury i Urbanistyki 2013. Promotor: W. Kosiński.

² Koolhaas R., *Whatever happened to Urbanism?* [w:] Werlemann H., S.M.L.XL: O.,M.,A. Rem Koolhaas and Bruce Mau, The Monachelli Press, Nowy Jork, 1998, s.123 (Tłumaczenie Autorki).

uwagę na jeszcze jedną kwestię, szczególnie istotną dla problematyki współczesnych przestrzeni publicznych. W opisie przeobrażeń przestrzeni miejskiej wskazuje bowiem na coraz mocniej dziś uwidaczniający się aspekt jej „hybrydyzacji”. Wykorzystanie przez niego pojęcia „hybrydy”³, kojarzonego głównie ze zjawiskami naukowymi bliskimi dziedzinom takim jak: biologia, biotechnologia, fizyka czy chemia, na płaszczyźnie semantycznej lokuje zagadnienie przeobrażeń przestrzeni miejskiej w kontekście szerokich przemian technologicznych i cywilizacyjnych.

Proces owych przekształceń istotnie polega na nieustannym zwiększaniu stopnia jej złożoności poprzez manipulację nią, jej intensyfikację i ciągłe różnicowanie się.

Jest to zjawisko, które można opisać, jako fenomen stopniowego nawarstwiania się w jej obrębie kolejnych znaczeń, funkcji i form na przestrzeni czasu.

W dużym uogólnieniu można przyjąć, że ten rodzaj stopniowej transformacji charakteryzuje w istocie cały trwający od stuleci proces ewolucji struktur miejskich. Jednak faktem jest, że w XX wieku nabrał on szczególnego przyspieszenia, a publiczna przestrzeń miejska stała się wówczas swego rodzaju poligonem doświadczalnym, szczególnie wzięwszy po uwagę próby „naprawy miast” (*urban renewal*) okresu modernizmu. Przestrzenie publiczne powstałe na przełomie XX i XXI wieku noszą trwale znamiona tych wieloaspektowych eksperymentów i metamorfoz. Konsekwencją zebranych w XX wieku doświadczeń stają się dziś kolejne przykłady nowych odmian przestrzeni miejskiej oraz innowacyjne

rozwiązania projektowe składające się na wielopostaciowość współczesnej przestrzeni publicznej.

2. POJĘCIA „HYBRYDY” I „HYBRYDYZACJI”

W przeszłości wielokrotnie doszukiwano się podobieństw między budową i sposobem funkcjonowania organizmów żywych i struktur miejskich. Jak pisze Spiro Kostof, omawiając ewolucję „organicznych” układów miejskich, pojmowanie miasta jako organizmu rozpowszechniło się wraz z początkami rozwoju współczesnej biologii, czyli mniej więcej od połowy XVII wieku.⁴ Jednak bezpośrednio odniesienia do ludzkiego ciała można znaleźć już w znacznie dawniejszych czasach. Platon w swoim traktacie *Państwo* pisał o mieście, które w jego społecznym wymiarze, powinno być „zaprojektowane jako rozszerzenie indywiduum”, podczas, gdy sam człowiek miał być „żywym miastem”, a jego rozum, popędliwość i pożądlivość – trzy części ludzkiej duszy, ulokowane kolejno w głowie, sercu i żołądku – miały mieć swoje odpowiedniki w elementach miasta: akropolu, agorze i tkance miejskiej.⁵ Prawdopodobnie najbardziej znaną reprezentacją bezpośrednich porównań miasta do anatomii ludzkiego ciała jest rysunek zawarty w *Trattato di architettura* autorstwa Francesco di Giorgio Martiniego, datowany na 1482 rok. Według jego rysunku, zawartego w części traktatu nazwanej *Codice Saluzziano*, miasto jest odwzorowaniem ludzkiego ciała – pępek wyznacza plac z kościołem, głowa twierdzę władcy, a stopy i łokcie baszty murów obronnych.⁶ Drogi i ulice

³ według definicji słownika PWN hybryd to „mieszaniec”, a hybrydyzacja to „krzyżowanie”. *Nowa encyklopedia powszechna*, T.2, D-H, Wyd.Naukowe PWN, Warszawa, 1995, s.826.

⁴ Kostof S., *The City Shaped. Urban Patterns and Meanings Through History*, Thames Hudson, Londyn, 2009, s. 52.

⁵ Nicola U., *Filozofia*, Świat Książki, Warszawa, 2006, s. 234.

⁶ Kostof S., *op.cit.*, s. 52-53.

miały natomiast odpowiadać układowi krwionośnemu.

Podwalin dwudziestowiecznego myślenia o mieście w kontekście procesów biologicznych można byłoby się dopatrywać już w XVI wieku, kiedy flamandzki lekarz i anatomista Andreas Versalius nazwał organizm ludzki „fabryką” i zaczął badać relacje między poszczególnymi narządami a organizmem jako całością, złożoną strukturą.⁷ Dziś wiadomo, że wiele spośród podobieństw zachodzących między fizjonomią czy fizjologią ciała ludzkiego i miasta, po głębszej analizie, okazuje się niestety niewystarczająco odwzorowywać rzeczywistość i stanowić zbyt duże uproszczenie. Jak pisał Kevin Lynch „miasta nie są organizmami... Nie rozrastają się, nie zmieniają, nie reprodukują i nie naprawiają się same z siebie”⁸. Współczesny stopień zaawansowania nauki i technologii, także w dobie kiełkowania idei nurtu posthumanizmu, pozwala na przeniesienie owych komparatystycznych poszukiwań na inny poziom. Od bezpośredniego porównywania poszczególnych członków organizmu ludzkiego do elementów tkanki struktury miejskiej, można przejść do porównywania szerszych obserwowanych w przyrodzie zjawisk i procesów biologicznych. Owe skojarzenia traktując oczywiście czysto metaforycznie.

Terminem niezwykle oddającym charakter wielowymiarowych przemian przestrzeni publicznych jest pojęcie „hybrydyzacji”. Odniesienie zagadnienia procesu przeobrażeń do tego zjawiska funkcjonującego, między innymi, w dziedzinie biologii oraz chemii pozwala zobaczyć w rozwoju miejskich przestrzeni publicznych proces ich różnicowania się i

ewolucji, nieco podobny zjawiskom przyrodniczym. Według definicji przytaczanej przez internetową encyklopedię Britannica, słowo „hybryd” ma o wiele szersze znaczenie niż „mieszaniec” lub „krzyżówka” dotyczące zwykle łączenia dwóch odmiennych gatunków. Oto bowiem naturalny proces hybrydyzacji przebiega pod wpływem zmiennych, zewnętrznych warunków klimatycznych, substancji chemicznych lub promieniowania. Może także być niejako inicjowany także dzięki ingerencji człowieka. W jego wyniku, na przestrzeni czasu, pewne cechy danego gatunku są rozwijane, a inne eliminowane oraz pojawiają się nowe będące efektem nowych konfiguracji genetycznych. Dla niektórych gatunków przyrodniczych hybrydyzacja jest jedyną drogą ewolucji i gwarancją przetrwania. Jednak stopień różnicowania się gatunków niekiedy uniemożliwia jednoznaczną ich typologizację.⁹ Przekładając owe genetyczne skojarzenia na proces przeobrażeń przestrzeni publicznych w miastach, można dostrzec pewne, oczywiście umowne, podobieństwa. Otóż przestrzeń publiczna także rozwija się w oparciu o nieustanną rozbudowę swoich pierwotnych, najbardziej podstawowych znaczeń, funkcji i form wytwarzając w czasie kolejne nowe typy i ulepszone, wzbogacone odmiany. Obecny etap rozwoju technologicznego pozwala na kolejne eksperymenty funkcjonalne i przestrzenne, a także wiązanie przestrzeni publicznej ulic, placów z elementami miejskiej zabudowy, infrastruktury i zieleni – bytów na pozór odrębnych. Podobnie jak w przypadku procesów przyrodniczych coraz trudniej jest dziś

⁷ Nicola U., *op.cit.*, s.236.

⁸ Kostof S., *op.cit.*, s. 53 za: Lynch K., *A Theory of Good City Form*, Cambridge, Mass./London, 1981, s.95.

⁹ Hasło: hybryd; źródło Encyclopaedia Britannica Online: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/277999/hybrid>; dostęp: 25.01.2014r.

wyodrębnić jej poszczególne rodzaje w ich czystej postaci.

3. WIELOPLASZCZYZNOWOŚĆ PRZEOBRAŻEŃ

Zróznicowanie znaczeniowe, funkcjonalne i fizyczno-przestrzenne specyficzne dla współczesnych przestrzeni publicznych jest, bez wątpienia, konsekwencją przemian cywilizacyjnych najjaskrawiej uwidoczniomych w ośrodkach miejskich.¹⁰ Przestrzenie publiczne w miastach zawsze charakteryzowało przemieszanie rozmaitych funkcji. Dopiero nastanie epoki modernizmu wyrugowało wiele istniejących i nowotworzonych przestrzeni miejskich z ich różnorodności funkcjonalnej, co było rezultatem upowszechnienia zasady radykalnego funkcjonalizmu. Obserwowany w ostatnich dziesięcioleciach powrót do ich heterogenicznego wizerunku w znacznym stopniu jest wynikiem powtórnego „odkrycia” wartości tradycyjnej przestrzeni miejskiej: jej proporcji i kompozycji (w wymiarze przestrzennym), jak też zalet funkcjonalnego zróznicowania.

Wiele współcześnie realizowanych przestrzeni publicznych formowanych w oparciu o tradycyjną typologię przejawia jednocześnie cechy, które każą oglądać je w nowym świetle. Czerpiąc z tradycyjnych kanonów, dzisiejsze „nowo-stare” przestrzenie publiczne są często jedynie na nich wzorowane, natomiast sposób ich tworzenia i przeznaczenie różni się od konwencjonalnego.¹¹ Wielu badaczy zwraca również uwagę na fakt, że przez stulecia przestrzeń miasta zwykła być sceną dla spontanicznych i

nieprzewidywalnych wydarzeń, natomiast współcześnie bywa ona bardzo skrupulatnie programowana, aby służyć ściśle sprecyzowanym celom oraz przyciągać lub wykluczać określony rodzaj użytkowników. Wiąże się to z przemieszaniem cech przestrzeni publicznych z selektywną naturą przestrzeni prywatnych, co samo w sobie jest również interesującym zagadnieniem i także swego rodzaju przejawem pokrótce omawianych w tym artykule przeobrażeń. W tym kontekście, przestrzenie publiczne nabierają wyjątkowo istotnego znaczenia także w ujęciu socjologiczno-kulturowym, w czasach „upadku człowieka publicznego”¹², kiedy inny rodzaj przestrzeni, a mianowicie świat Internetu, przechyla środek ciężkości w kontaktach międzyludzkich ku wirtualnej rzeczywistości. Dlatego też, rola dobrej jakości przestrzeni publicznych jest dziś nie do przecenienia w mechanizmie rewitalizacji społecznej rozumianej jako dążenie do zacieśnienia więzi społecznych, szerzenie edukacji, redukcję zachowań społecznych, budowanie lokalnej tożsamości i poczucia bezpieczeństwa. Te właśnie aspiracje, można traktować jako jeden z bodźców stymulujących zjawisko swoistej hybrydyzacji przestrzeni, która aby oddziaływać i zmuszać ludzi do aktywności w świecie rzeczywistym musi dziś dodatkowo sprostać specyficznym, wieloaspektowym i wyśrubowanym kryteriom atrakcyjności oraz nowym wyzwaniom przestrzennym i funkcjonalnym.

W sferze fizyczno-przestrzennej, w skali miasta, wartą wspomnienia, a przy tym wyraźnie dostrzegalną cechą wielu

¹⁰ Por. dane dotyczące rosnącej populacji mieszkańców miast umieszczone na stronie The United Nations: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=25762>; dostęp: 23.01.2014r.

¹¹ Lorens P., *Główne typy i rodzaje współczesnych przestrzeni publicznych*, [w:] Lorens P., Martyniuk-

Pęczek J.(red.), *Problemy kształtowania ...*, op.cit., s.65.

¹² Nawiązanie do tytułu książki: Sennet R., *Upadek człowieka publicznego*, Wyd. Muza, Warszawa, 2009.

przeobrażeń współczesnych przestrzeni publicznych jest ich „wtórność” w stosunku do istniejącego układu struktury miasta. Te współcześnie realizowane tworzone są częstokroć w miejscach, które nie mają żadnego związku z rdzennym komunikacyjno-funkcjonalnym systemem przestrzeni miejskiej. Zdarza się, że lokowane są w miejsce nieużytków lub nieistniejącej już zabudowy, czy też w interakcji z jej pozostałościami. Bywają często kształtowane w lokalizacjach, w pewnym sensie, „przypadkowych” w relacji do rdzennego układu komunikacyjnego. „Zabliźniając” powstałe w zabudowie luki oraz nadając im nowe funkcje i znaczenia, tworzą nowe połączenia wewnątrz miasta. W wyniku zjawiska „rozlewania się” miast (urban sprawl), przestrzenie publiczne powstają niekiedy także w zupełnym oderwaniu od istniejącego kontekstu miejskiego (np. w nowych osiedlach i dzielnicach powstających na obrzeżach miasta).

4. NOWE KONFIGURACJE FUNKCJONALNO-PRZESTRZENNE

Duża ilość współcześnie kreowanych przestrzeni powstaje w oparciu o miejską infrastrukturę techniczną lub transportową. Drogi szybkiego ruchu chowane są w tunelach, a w ich miejsce tworzone są różnorodne i wielofunkcyjne przestrzenie użyteczności publicznej. Podobne przeobrażenia dotyczą obszarów przemysłowych i z różnych przyczyn zdegradowanych. Na dawnych estakadach oraz obszarach kolejowych, a nawet wyłączonych z użytku lotniskach powstają parki i miejskie błonia.

Ciekawie rysują się także relacje między przestrzenią publiczną a architekturą, ponieważ coraz częściej i w sposób coraz bardziej wyrazisty przestrzeń publiczna

przenika do wnętrz budynków burząc stereotyp o byciu jedynie „negatywem” układu miejskiej zabudowy. Co więcej, niejednokrotnie rola przestrzeni publicznej, jako tła dla architektury zostaje współcześnie odwrócona. W tej nowej konfiguracji zabudowa miejska staje się oprawą dzieła sztuki, jakim bywa przestrzeń pomiędzy budynkami.

Przemiany współczesnej przestrzeni miejskiej przejawiają się również w coraz bardziej innowacyjnych, niekonwencjonalnych próbach urozmaicenia jej topografii i poszukiwaniu trójwymiarowości. Dotyczy to poszukiwań formalnych

w odniesieniu do ukształtowania powierzchni, ale również wielopoziomowych przestrzeni publicznych połączonych schodami, rampami, bądź windami.

Wielowymiarowość dotyczy zarówno fizycznych, jak i funkcjonalnych cech przestrzeni miejskiej. Jednym z najświeższych i najbardziej

„namacalnych” przykładów tego rodzaju wszechstronnych przeobrażeń jest transformacja Plaza de la Encarnación i uformowanie na nim tzw. Metropol Parasol (proj. J.Mayer H. Architekten, 2011) [Ryc.1]. Struktura przekrycia rozległego placu rozwinięta została na czterech poziomach. Podziemia budynku mieszczą muzeum archeologiczne, parter różnego typu lokale usługowe, na uniesionej ponad ziemię części „nowego placu” jest miejsce na stragany, targi, koncerty i inne wydarzenia plenerowe. Istnieje także możliwość wyjścia na szczyt przekrycia, ponad którym rozpostarto rodzaj „ścieżek widokowych”. Tym samym, obiekt znakomicie ilustruje rodzaj koncentracji przemian zarówno fizyczno-przestrzennych, funkcjonalnych, jak i znaczeniowych oraz ich wzajemne

spiętrzenie łączące przeszłość i tradycję miejsca ze współczesnością [Ryc.2].

Przestrzeń publiczna współczesnego miasta jest tworem coraz bardziej oplecionym różnorodną siecią systemów technologicznych związanych z kumulowaniem i wykorzystywaniem wody deszczowej, czy też sztucznym podtrzymywaniem przy życiu zieleni oraz regulacji i kontroli jej wzrostu. W przestrzeni miejskiej funkcjonują także skomplikowane systemy oświetleniowe, oraz przeróżne urządzenia sterujące trybem ich funkcjonowania, ich kontrolą, a także złożone systemy multimedialne.

Omawianie procesów hybrydyzacji publicznych przestrzeni miejskich nie może następować bez położenia nacisku na, będącą ich konsekwencją, cechą ich wyjątkowej dziś, wspomnianej już w niniejszym artykule, wielopostaciowości. W obliczu procesu hybrydyzacji tradycyjna typologia przestrzeni miejskich dzieląca je na osobne kategorie takie, jak przykładowo ulice, place, parki, bulwary itp., w dzisiejszych czasach nie stanowi kanonu, lecz raczej paletę do mieszania form i funkcji. Nowe ulice, powstają w otoczeniu zieleni, przekształcając się w promenady i bulwary połączone z traktami rekreacyjnymi, place obsadzone bywają zielenią nabierając tym samym walorów parku lub skweru, stanowiąc miejsce dla rekreacji i spotkań, nabrzeża przeobrażane są w złożone przestrzennie układy urbanistyczne zyskując status reprezentacyjnych „waterfrontów”, i tak dalej. Dzisiejszą przestrzeń publiczną, poza jej oczywistym wymiarem fizyczno-przestrzennym, charakteryzuje wyjątkowy pluralizm. Dzieje się tak, być może dlatego, że wielość znaczeń, miejskich narracji i zależności, które zmieniają się w

czasie zmusza miasto do nieustannej adaptacji jego struktury i przestrzeni, czyli inaczej prób odwzorowania miejskiej rzeczywistości, w sposób najpełniejszy, ale w istocie nigdy nieostateczny.¹³

5. PODSUMOWANIE

Dwudziesty pierwszy wiek bywa coraz częściej określany mianem wieku urbanistyki.¹⁴ Nie oznacza to kolejnej fali futurystycznych całościowych projektów idealnych miast, choć nie można wykluczyć, że takie powstają. Początek tego okresu w urbanistyce wydaje się być naznaczony chęcią „naprawiania” już istniejących struktur miejskich, które wielokrotnie ucierpiały na skutek dwudziestowiecznych urbanistycznych eksperymentów. Współcześnie nasilające się tendencje proekologiczne, chęć przywrócenia zieleni do miast, idee zrównoważonego rozwoju, innowacyjne technologie i metody kształtowania współczesnych przestrzeni publicznych oraz przemiany społeczno-ekonomiczne stymulują rozwój nowych cech materialnych i niematerialnych specyficznych dla przestrzeni miejskiej czasów *post-polis*. W obliczu tego rodzaju scenariusza przestrzeń publiczna ulega specyficznym przemianom polegającym na tworzeniu nowej jakości bytów przestrzennych powstałych z mieszania wielości rozmaitych, pozornie wykluczających się znaczeń, łączenia niezestawianych dotąd ze sobą funkcji, czy też niepasujących do siebie elementów. Efektem tych ewolucyjnych zmian są nowe odmiany przestrzeni publicznej stanowiące o jej wielopostaciowości. Uchwycenie, zrozumienie i monitorowanie tych rozlicznych przemian zachodzących

¹³Nawratak K., *Dziury w całym. Wstęp do miejskich rewolucji*, Wyd. Krytyki Politycznej, Warszawa, 2012, s.105.

¹⁴Brown L.J., Dixon D., Gillham O., *Urban Design for an Urban Century. Placemaking for People*, Wyd. John Wiley & Sons, New Jersey, 2009, s.102.

równoległe i globalnie w obrębie wielu płaszczyzn i sfer funkcjonowania miasta jest zagadnieniem kluczowym w dalszym procesie rozwoju struktur miejskich.

Il. 1. Spektakularna struktura Metropol Parasol jak w soczewce skupia współczesne tendencje w projektowaniu przestrzeni publicznych. Fot.: Autorka.

Ill. 1. The spectacular structure of the Metropol Parasol focuses the modern tendencies in the design of public spaces like a lens. Phot. by the Authoress

Il. 2. Pierzeja placu i tradycyjne, lokalne kawiarniane życie na styku z nową strukturą Metropol Parasol. Fot.: Anna Stajewska.

Ill. 2. The frontage of the square and the traditional local cafe life just near the new structure of the Metropol Parasol. Phot: by Anna Stajewska

THE HYBRIDIZATION OF MODERN PUBLIC SPACES

1. INTRODUCTION¹

The public spaces of the cities of the Western civilization are currently undergoing dynamic changes on multiple planes, the consequences of which is the never before seen multitude of their forms, as well as new configurations of meaning, functionality and space itself. In the face of conflicting forecasts, on the one hand claiming a crisis of urban spaces, on the other proclaiming their renaissance, it is hard to form a definitive answer regarding their future. It is certain, however, that the never before seen rate of the development of civilization and technology, as well as cultural and social shifts - all of these changes influence the evolution of the urban landscape in all of its material and immaterial dimensions. The concept of "hybridization", borrowed from the natural sciences, seems to be one of the most appropriate terms that can most accurately describe the multitude of the forms that the aforementioned changes take on.

"If there is to be a "new urbanism" it will not be based on the twin fantasies of order and omnipotence; it will be the staging of uncertainty; it will no longer be concerned with the arrangement of more or less permanent objects but with the irrigation of territories with potential; it will no longer aim for stable configurations but for the creation of enabling fields that accommodate processes that refuse to be crystallized into definitive form; it will no longer be about meticulous definition, the imposition of limits, but about expanding

*notions, denying boundaries, not about separating and identifying entities, but about discovering unnameable hybrids; it will no longer be obsessed with the city but with the manipulation of infrastructure for endless intensifications and diversifications, shortcuts and redistributions – the reinvention of psychological space"*²

The thought that is carried by the presented quote is a fragment of the much controversial manifesto of the famous Dutch architect Rem Koolhaas. It can be interpreted in a great number of ways, which seems to be the entire point that its author wished to make. However, it is also a strong accentuation of the problem of the complicated and multifaceted nature of the problems being discussed, as well as the pluralism of the urban space in all of its forms, a space that is currently undergoing changes of a never before seen character at an intense, dynamic pace. One can also assume that Koolhaas's proposition made against the fluid and chaotic modernity does not constitute a passive submission to it, but the creative adaptation of the space of our cities to the new and changing conditions of our civilization. Koolhaas's vision is almost futuristic, with a touch of poeticism at that.

Nevertheless, his quite radical approach to the topic, which rejects any and all holistic spatial and compositional strategies, could result in our cities yielding to chaos. Regardless of how one interprets his diagnosis, Koolhaas's short text points to another issue that is particularly important in the case of the modern public spaces. In his description of the changes of the urban space,

¹ The article is based on fragments of the doctoral thesis titled *Przeobrażenia i wielopostaciowość współczesnych przestrzeni publicznych*, Politechnika Krakowska, Wydział Architektury i Urbanistyki 2013. Supervisor: W. Kosiński.

² Koolhaas R., *Whatever happened to Urbanism?* [w:] Werlemann H., S., M., L., XL: O., M., A. Rem Koolhaas and Bruce Mau, The Monacelli Press, Nowy Jork, 1998, p.123.

he points to the more and more visible aspect of its "hybridization". His use of the term "hybrid"³, which is derived from the fields of science associated with biology, biotechnology, physics and chemistry, places the question of the evolution of the urban space in the context of the widespread advances in technology and changes to our civilization on the semantic plane.

The process of these changes, at its core, is based on the ceaseless increasing of its complexity through its manipulation, intensification and differentiation. It is a phenomenon which can be described as a constant piling on of additional meanings, functions and forms over time.

In a general sense, we can assume that this process of gradual transformation is characterized by the constant evolution of urban structures. It remains a fact, however, that this evolution has significantly sped up during the twentieth century, with the public space becoming a sort of testing ground, especially when considering the attempt at *urban renewal* undertaken by the Modernists. The public spaces that have been created at the end of the twentieth and at the beginning of the twenty first century bear the marks of these wide arching experiments and metamorphoses. A consequence of the experiences accumulated over the course of the twentieth century can be seen in the multiple attempts at creating new types of urban areas, as well as innovative design approaches that make up the multiple dimensions of our modern public space.

2. THE CONCEPTS OF THE "HYBRID" AND OF "HYBRIDIZATION"

In the past, attempts have been often made to search for the similarities between the functioning of living organisms and urban structures. As Spiro Kostof writes, when discussing the evolution of "organic" urban layouts, identifying the city as an organism has become widespread along with the development of the modern biological sciences, more or less after the passing of the 1650's⁴. However, the first direct comparisons to the human body can be found much earlier in history. Plato, in his *Republic* wrote of a city which, in its social structure, should be "designed as the extension of the individual", whilst man himself should become a "living city", with his mind, impulses and lust - the three parts of the human soul, located in the head, heart and stomach - were to have their counterparts in the elements of the city: the acropolis, agora and the urban substance⁵. Probably the most widely known representation of the direct comparisons between the anatomy of the human body and the city is the drawing contained in the *Trattato di architettura* of Francesco di Giorgio Martini, dated to the year 1482. According to this drawing, partially contained in the *Codice Saluzziano*, the city is a representation of the human body. The bellybutton is the church square, the head is the fortress of the ruler and the feet and elbows are the bastions of the defensive walls⁶. The roads and streets were compared to the veins and arteries.

The foundations of the modern thinking about the city in the context of biological

³ according to the definitions provided by the PWN dictionary a hybrid is a "mongrel", while hybridization is the process of „cross-breeding”. *Nowa encyklopedia powszechna*, Vol.2, D-H, Wyd.Naukowe PWN, Warszawa, 1995,p.826.

⁴ Kostof S., *The City Shaped. Urban Patterns and Meanings Through History*, Thames Hudson, London, 2009, p. 52.

⁵ Nicola U., *Filozofia*, Świat Książki, Warszawa, 2006, p. 234.

⁶ Kostof S., *op.cit.*, p. 52-53.

processes can be traced back to the sixteenth century, when the Flemish doctor and anatomist Andreas Versalius called the human organism a "factory" and started to analyze the relations between each organ and the organism as a complete structure.⁷ We now know that many of the similarities between the physiognomy and physiology of our bodies and the city, after conducting a more thorough analysis, appear to be superficial and do not properly reflect the reality of the matter, being an oversimplification. As Kevin Lynch wrote, the cities are not organisms, they do not grow, change or reproduce, they also do not heal themselves⁸. The current level of advancement of both science and technology, as well as the nascent ideas of posthumanism, allow us to take these comparisons to another level. From the direct comparing of each part of the human body to the elements of urban substance, we can move on to wider comparisons, ones that can be observed in nature and its biological processes. These comparisons, of course, should be treated purely as a metaphor.

"Hybridization" appears to be a term which most accurately represents the multidimensional changes that are affecting public spaces. The comparison of the problem of the process of change to this concept, which is mostly used in the fields of biology and chemistry, allows us to look at the development of urban public spaces, their differentiation and evolution, in a manner in which we observe natural phenomena. According to the definition given by the online edition of the Encyclopedia Britannica, the term "hybrid" has a much wider meaning than that of "cross-between" or "mongrel", usually applied to the result of

reproduction between two different species. The natural process of hybridization occurs under evolving, external environmental conditions, due to the presence of chemical substances or radiation. It can also be initiated in a way by human intervention. During this process, over time, certain qualities of a species are further developed, while others are eliminated due to new genetic configuration. Hybridization is the only manner of evolution for some species, ensuring their survival. However, the level of differentiation of a species often makes it impossible to properly catalog them⁹. When comparing the aspects of genetics to the processes of change that are affecting the public spaces of cities, we can observe certain similarities. A public space undergoes development on the basis of a constant expansion of its most basic, primal meanings, functions and forms, which are reconstructed and enriched as time goes by. The current level of technological advancement allows more functional and spatial experiments to be conducted, as well as the connecting of streets and squares with elements of the built environment, its infrastructure and greenery - entities which seem to be separate and distinct. Just like in the case of natural processes, it is becoming harder and harder to isolate their true form.

3. THE MANY LAYERS OF EVOLUTION

The differentiation in terms of meaning, function and physical and spatial form of the modern urban spaces is, without a doubt, a consequence of the progress of civilization, which is most readily perceivable in urban settlements.¹⁰ Public spaces

⁷ Nicola U., *op.cit.*, p.236.

⁸ Kostof S., *op.cit.*, p. 53 after: Lynch K., *A Theory of Good City Form*, Cambridge, Mass./London, 1981, p.95.

⁹ The word "hybrid"; source Encyclopaedia Britannica Online: <http://www.britannica.com/EB-checked/topic/277999/hybrid>; accessed on: 25.01.2014r.

¹⁰ Compare the data regarding the growing populations of cities provided by the website of The United

within cities were always typified by a mix of various functions. It was only during the period of Modernism that many existing and newly designed public spaces were deprived of their multi-functionality, which was the result of adopting the notions of radical functionalism. The return to the many faceted image of public spaces in recent years can be attributed to a sort of re-discovery of the value of a traditional urban space: its proportions and composition (in a spatial sense), as well as the benefits of a functional diversity.

Many of the currently built and designed public spaces are being formed based on a traditional typology and, at the same time, possess qualities that forces us to view them in a new light. By drawing from traditional canon, the "new-old" spaces of today are often designed based on it, while the methods in which they are created and their purpose is far from conventional¹¹. Many academics point to the fact that, over the centuries, the public spaces of cities have been the stages of many spontaneous and unforeseen events, whilst today they are often meticulously programmed, in order to serve precisely codified aims, in order to attract or shut out a certain type of user. This phenomenon is tied to the mixing of the qualities of public spaces with the selective nature of private spaces, which, in and of itself, is an interesting subject. It is also somewhat of an example of the changes that are being described in this essay.

When looking at the issue in the given context, public spaces begin to take on an important meaning in terms of society and culture, in these times of "the fall of the public man"¹², when a different type of

space - that of the Internet, shifts the weight of human interaction towards virtual reality. This is why the role of public spaces that are good in quality is especially valuable in the mechanism of social revitalization, understood as a means of tightening social ties, the spreading of education, the reduction of antisocial behavior and the building of the local identity and of a sense of security. It is these aspirations that can be treated as one of the stimulating factors of the hybridization of space, which, in order to affect and instill social interaction in the real world, must meet additional, very high expectations in terms of its attractiveness and the new spatial and functional challenges that constantly appear.

In the physical and spatial sphere, on the scale of the city, it is important to note the clearly visible derivativeness of the modern public spaces in relation to the existing urban structure of the city. The currently built and designed public spaces are often located in areas where they have no relation whatsoever to the core system of transportation and other functions of a city space. It is often the case that they are located in barren fields or in the place of no longer existing buildings or as a form of interaction with what is left of them. They are often seemingly placed "randomly" within the urban network. They are like scar tissue, filling in the gaps in the built environment, giving them new function and meaning, creating new connections within the urban network. Due to the phenomenon of the urban sprawl, public spaces are often completely separated from the existing urban context (new residential estates and districts that are located on the outskirts of cities).

Nations:

<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=25762>; accessed on: 23.01.2014r.

¹¹ Lorens P., *Główne typy i rodzaje współczesnych przestrzeni publicznych*, [in:] Lorens P., Martyniuk-250

Pęczek J.(ed.), *Problemy kształtowania ...*, op.cit., p.65.

¹² Reference to the title: Sennet R., *Upadek człowieka publicznego*, Wyd. Muza, Warszawa, 2009.

4. NEW CONFIGURATIONS OF FUNCTION AND SPACE

A large number of the public spaces being designed and built today are based on the municipal technical and transport infrastructure. High speed routes are being placed in tunnels, with multi-functional and diverse public spaces taking their place. Similar conversions are being implemented in post-industrial areas or those that have been the subject of degradation for whatever reason. The former bridges, railroad yards and even defunct airports are being converted into parks.

An interesting topic is the relation between public spaces and architecture, as the former is beginning to merge with the latter in a manner which undermines the stereotype that it is only a "negative" of the lump sum of buildings. Furthermore, the role of a public space as a background for architecture is quite often reversed. This new configuration places the buildings as the backdrop to the piece of art that is the space between them.

The evolution of the modern urban space is also evident in the more and more innovative, unconventional attempts at making its topography less bland and more three dimensional. This applies to a search for formal solutions of shaping surfaces, as well as multi-level public spaces, interconnected by stairs, ramps or elevators. This multidimensional character applies to both the physical and the functional aspects of public spaces. One of the most tangible examples of these multifaceted changes is the transformation of the Plaza de la Encarnación and its shaping into the so-called Metropól Parasol (designed by J. Mayer H. Architekten, 2011) [ill. 1]. The structure of the overhang above the square has been stretched out over four levels. The underground level of the building houses an archeological museum, the ground floor has services, while the elevated "new

square" is dedicated to housing merchant stalls, a marketplace, concerts and other open-air events. It is possible to access the roof of the structure, which is composed into a network of "view lanes". Thus, the building is a perfect depiction of the type of concentration of the changes both to the physical form of a public space, as well as its meaning, forming an amalgam of that location's past, tradition and its modernity [ill.2].

The public space of the modern city is a creation which is more and more diverse, intertwined with technological systems that cumulate and recycle rainwater or artificially tend to plants and control their growth. The space of the city is filled with advanced illumination systems, as well as the many mechanisms that control their function, in addition to complicated multi-media systems.

Discussing the process of the hybridization of public spaces cannot be performed without highlighting their polymorphism. In the face of the process of hybridization, the traditional typology of urban public spaces which divides them into categories the likes of streets, squares, parks, boulevards and the like cannot be treated as canon anymore, but rather as an artist's palette of forms and functions to be mixed and blended together. Newly built streets are surrounded by greenery, turning into promenades and boulevards connected to recreational areas, green squares that begin to take on the qualities of parks. Wharfs are turned into complex urban layouts, achieving the representative status of "waterfronts" and so on. The public spaces of today, apart from their obvious physical and formal aspects, are characterized by a certain pluralism. It is so, perhaps, due to the multitude of meanings, of the urban narratives of interrelations, which shift across time and force the city to constantly adapt its structure and space, in order to reflect its

reality in the fullest possible way, which is at the same time never complete.¹³

5. A SUMMARY

The twenty first century is more and more often being dubbed the age of urban design¹⁴. This, however, does not mean another wave of futuristic designs of entire cities, although it must be said that many are in development. The beginning of this period in urban design seems to be marked by the desire to "repair" existing urban structures, which have often suffered at the hands of the urban experiments of the twentieth century. The currently rising trends of environmentalism, the movement to reintroduce greenery into the city, sustainable development and the advent of innovative technologies and methods of shaping the modern public spaces, in addition to socio-economic shifts stimulate the development of new material and immaterial qualities that are specific of the *post-*

polis era public spaces. In the face of this scenario, the public space is undergoing peculiar changes that result in the creation of a new quality of spatial entities that arise from the mixing of a multitude of various, apparently mutually exclusive meanings, connecting functions that have not been connected before, or elements that seemed not to fit in together. The effect of this evolution is the emergence of new types of public spaces that are the evidence of their polymorphic nature. The observation, understanding and monitoring of these numerous changes that occur simultaneously and globally within the scope of the many planes and spheres on which the city exists and functions is the key element in the process of the further development of urban structures.

LITERATURA

1. Brown L.J., Dixon D., Gillham O., *Urban Design for an Urban Century. Placemaking for People*, Wyd. John Wiley & Sons, New Jersey, 2009
2. Eisinger A., Brodowski N., Seifert J. (red.), *Urban Reset*, Wyd. Birkhäuser, Bazylea, 2011
- 2 Koolhaas R., Mau B. Werlemann H., *S,M,L,XL*, Wyd. Monacelli Press, Nowy Jork, 1998
4. Koolhaas R., *Content. Triumph of Realization*, Wyd. Taschen, Köln, 2004
5. Kosiński W., *Miasto i piękno miasta*, Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków, 2011
6. Kosiński W., Byrski P., Jeleński T., *Piękno i nowatorstwo w przestrzeni publicznej - od Hadriana do Fostera* [w:] *Czasopismo Techniczne-Architektura*, z.9-A/2005/1, Wyd. Politechniki Krakowskiej, Kraków, 2005
7. Kostof S., *The City Shaped. Urban Patterns and Meanings Through History*, Thames Hudson, Londyn, 2009
8. Lorens P., Martyniuk-Pęczek J. (red.), *Problemy kształtowania przestrzeni publicznych. Miasto. Metropolia. Region*, Wyd. Urbanista, Gdańsk, 2010
9. Nawratek K., *Dziury w całym. Wstęp do miejskich rewolucji*, Wyd. Krytyki Politycznej, Warszawa, 2012
10. Nicola U., *Filozofia, Świat Książki*, Warszawa, 2006
11. Ostrowski W., *Wprowadzenie do historii budowy miast*, Wyd. Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa, 2001
12. Pluta K., *Przestrzenie publiczne miast europejskich. Projektowanie urbanistyczne*, Wyd. Politechniki Warszawskiej, Warszawa, 2012
13. Sennet R., *Upadek człowieka publicznego*, Wyd. Muza, Warszawa, 2009

¹³Nawratek K., *Dziury w całym. Wstęp do miejskich rewolucji*, Wyd. Krytyki Politycznej, Warszawa, 2012, p.105.

¹⁴ Brown L.J., Dixon D., Gillham O., *Urban Design for an Urban Century. Placemaking for People*, Wyd. John Wiley & Sons, New Jersey, 2009, p.102.